[1] *Амиров Р.* Ссылка или «выбытие из земли вон» // Преступление и наказание. – М., 1997. – 245 с.

[2] *Александров Ю.* Развитие уголовно-исполнительной системы России: мифы и реальность // Правозащитник. – М., 1996. – 169 с.

[4] www.expert.org.ua

[3] *Амиров Р.* Вказана праця.

[5] *Дубова І. В.* «Психологічні особливості спілкування працівників міліції в екстремальних умовах» Автореф. дис. на здоб. наук. ступеня кандидата психологічних наук – НАВСУ МВС України, – К., 2003. – 19 с.

[6] www.inter.criminology.org.ua

[7] Психологічне забезпечення оперативно-службової діяльності працівників міліції (У двох частинах). Психологічне супроводження оперативно-службової діяльності працівників органів внутрішніх справ в екстремальних умовах. Частина ІІ: Навчально-методичний посібник. – К.: Національна академія справ України, 2003. – 124 с. – С. 46.

Отримано 6.11.2008

Резюме

В научной статье рассмотрены отдельные аспекты деятельности прокурора в пенитенциарной системе, а также частично проведён организационно-правовой и психологический анализ осуществления прокурорского надзора в уголовно-исполнительных учреждения, даны некоторые рекомендации по эффективности ведения переговоров при захвате осужденными заложников в местах лишения свободы.

В. В. КОНЧАКОВСЬКА

Валентина Василівна Кончаковська, *аспірант Інституту політології та права Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*

ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЗАТРИМАНИХ, ПІДОЗРЮВАНИХ, ОБВИНУВАЧЕНИХ, ЗАСУДЖЕНИХ У СЛІДЧИХ ІЗОЛЯТОРАХ ТА УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

До 1991 р. кримінально-виконавча система України функціонувала відповідно до законодавства СРСР, зокрема, норм Кримінального кодексу України 1960 р. та інших законів і підзаконних актів у цій галузі. З проголошенням незалежності Україною обрано курс на розбудову демократичної правової держави, в якій панує закон, свобода, особиста недоторканність і повага до гідності кожного, а людина визнається найвищою соціальною цінністю. Це зумовило гостру необхідність прийняття нормативно-правових актів (далі – НПА), спрямованих на захист прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина у сфері кримінального судочинства.

У цій роботі автор поставив перед собою мету проаналізувати стан дотримання прав затриманих, підозрюваних, обвинувачених, засуджених у слідчих ізоляторах та установах виконання покарань від часу проголошення незалежності України, а також окреслити нормотворчі заходи законодавчого органу в цьому напрямі.

Перш ніж перейти безпосередньо до викладу матеріалу, відмітимо, що питання катувань і жорстокого поводження з людиною досліджували такі науковців: А. Бущенко, Л. Довгань, Л. Дорош, К. Катеринчук, І. Кушнір, М. Мінаєв, В. Паліюк, М. Романов та ін.

Початковим етапом гуманізації пенітенціарної системи стала розробка та прийняття деяких НПА у цій сфері. Так, 11 липня 1991 р. Кабінетом Міністрів Української РСР

© В. В. Кончаковська, 2009

було прийнято Постанову № 88 «Про основні напрями реформи кримінально-виконавчої системи в Українській РСР».

Зазначимо, що Верховною Радою України було ратифіковано ряд міжнародних документів, які стали частиною внутрішньодержавного права. Зокрема, слід відмітити Загальну декларацію прав людини (1948 р.), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1973 р.), Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р), Європейську конвенцію про запобігання катувань чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (1987 р.). Зважаючи на специфіку нашої роботи, відзначимо Декларацію про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (1975 р.) – в якій наводиться розснення поняття «катування», а саме: «…катування означає будь-яку дію, якою людині умисно заподіюється сильний фізичний біль чи страждання, фізичне чи розумове, з боку офіційної особи чи за її підбурюванням з метою отримання від неї чи від третьої особи інформації або зізнання, покарати її за дії, які вона вчинила чи у вчиненні яких підозрюється, чи залякування її чи інших осіб»[1].

Ратифікувавши 10 грудня 1984 р. Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання Президія ВР УРСР видала 26 січня 1987 р. Указ «Про ратифікацію Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання» відповідно до якого, Українська РСР не визнавала компетенцію Комітету проти катувань, зазначено ст. 20 Конвенції[2].

Українська РСР також не бажавши бути зв'язаною положеннями ч. 1 ст. 30 Конвенції, згідно з якими спір між державами-сторонами щодо тлумачення або застосування Конвенції не міг вирішитися шляхом переговорів, передавався на прохання однієї зі сторін на арбітраж, а якщо протягом шести місяців з дати подання прохання про арбітраж сторонам не вдавалося досягти згоди щодо організації арбітражу, на прохання будь-якої зі сторін спір міг бути переданий до Міжнародного Суду[3].

Утім, з прийняттям 5 листопада 1998 р. Закону України «Про зняття застережень України до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання»[4] зазначені вище застереження було ліквідовано.

Необхідність гуманізації кримінально-виконавчої системи полягає не тільки в прийнятті нормативних актів у цій сфері, а й приведення умов тримання ув'язнених в установах виконання покарань до європейських стандартів. Тому Кабінетом Міністрів України 26 січня 1994 р. було прийнято Постанову «Про Програму приведення умов тримання засуджених, які відбувають покарання у місцях позбавлення волі, а також осіб, що тримаються у слідчих ізоляторах і лікувально-трудових профілакторіях, у відповідність з міжнародними стандартами». Проте, незважаючи на прийняття низки НПА, спрямованих на гуманізацію пенітенціарної системи, в Україні так і тривало порушення прав і свобод людини не тільки, вчиняючи щодо них злочини, а й через упевненість та переконливість, у тому числі в тому, що жорсткий режим у місцях позбавлення волі сприяє до виправлення ув'язнених (стереотип радянського режиму), проте, як свідчить досвід, жодних позитивних змін такі суворі умови не принесли, а навпаки законність і правопорядок в установах виконання покарань можемо оцінити на «задовільно», а в деяких установах – як «незадовільно».

Протягом періоду з 14 квітня по 31 грудня 1998 р. до Уповноваженого ВРУ з прав людини надійшло 539 звернень від осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі щодо порушення їх прав, а в 1999 р. – вже 1372, або в 2,5 раза більше[5].

У доповіді Європейського комітету за результатами візиту до України в листопаді-грудні 2002 р. зверталася увага Уряду України на те, що в Одеському слідчому ізоляторі (№ 21) умови тримання ув'язнених настільки погані, що можуть законно вважатися подібними до нелюдського або такого поводження, що принижує гідність людини. Ув'язнені тіснилися в життєвому просторі, що його лише умовно можна таким назвати[6].

Наприклад, у камерах площею 7-8 кв. м трималося до 6 ув'язнених, до 15 осіб розміщувалися на площі 18 кв. м та 37 (40 ліжок) було поставлено на 78 кв. м. А в прий-

мальному відділенні 32 ув'язнених розміщалися на 10 ліжках у камерах площею 18 кв. м. Камери були здебільшого у неналежному стані, з вологими стінами та стелями. Обладнання – старе, постільна білизна часто брудна та в недостатній кількості, туалети відокремлені неналежним чином. У деяких камерах ув'язненим узимку доводилося затуляти вікна ковдрами через відсутність скла. У більшості камер температура ледве сягала 17° С. Аналогічні умови тримання ув'язнених були виявлені в камерах Житомирської тюрми № 8[7].

Попри пропозиції та зауваження СРТ, Уповноваженого з прав людини щодо приведення умов тримання в пенітенціарних закладах до міжнародних стандартів, ця проблема розв'язується Україною дуже повільно. Наслідком цього є те, що постійно зростає кількість скарг ув'язнених та їх близьких родичів до Європейського суду з прав людини про відсутність належних умов тримання у місцях позбавлення волі[8].

Європейський суд з прав людини, розглянувши, зокрема, справи «Полторацький проти України», «Хохліч проти України», «Назаренко проти України», «Данкевич проти України», «Кузнєцов проти України» та «Алієв проти України», визнав у 2003 р. справедливими претензії скаржників саме на незадовільні умови тримання. Також Європейський суд з прав людини у справі «Є. Невмержицький проти України» задовольнив позов українського громадянина, якого було заарештовано в квітні 1997 р. і який до винесення йому вироку в лютому 2000 р. тримався в Київському слідчому ізоляторі (№ 13). Згідно з його скаргою він утримувався з 12 іншими ув'язненими в камері площею 7 кв. м без питної води і можливості вмиватися. Коли, протестуючи проти арешту, він відмовився від їжі, то під час голодування його стали насильно годувати. Оскільки до Європейського суду не було надано документів, які підтверджували б, що насильницьке годування проводилося в слідчому ізоляторі м. Києва за медичними показаннями, європейські судді розцінили це як застосування тортур У своєму рішенні Європейський суд з прав людини засудив Україну за «нестерпні умови» тримання ув'язнених та застосування до них тортур. Зрештою, суд також зобов'язав українську владу виплатити Є. Невмержицькому 20 тис. євро на відшкодування моральних і 1 тис. євро на відшкодування матеріальних збитків[9].

Стаття 115 Кримінально-виконавчого кодексу України встановлює, що особам, які відбувають покарання у виправних і виховних колоніях, створюються необхідні житлово-побутові умови, що відповідають правилам санітарії та гігієни. Норма жилої площі на одного засудженого у виправних колоніях не може бути меншою 3 кв. м., у виховних колоніях і у виправних колоніях, призначених для тримання жінок, – 4 кв. м., у лікувальних закладах при виправних колоніях, у виправних колоніях, призначених для тримання і лікування хворих на туберкульоз, у стаціонарі – 5 кв. м.[10]. Також засуджені мають забезпечуватися індивідуальним спальним місцем і постільними речами, одягом, білизною і взуттям за сезоном з урахуванням статі і кліматичних умов, а в лікувальних закладах – спеціальним одягом і взуттям. Однак на практиці ми спостерігаємо тільки декларування усіх цих норм.

Омбудсман вважає, що причини й умови невідповідності стану справ у пенітенціарній системі України міжнародним стандартам, насамперед, полягають у недостатньому рівні фінансування та матеріально-технічного забезпечення, прорахунках в організації медичного обслуговування, низькій ефективності власного виробництва, труднощах у підготовці кваліфікованого персоналу[11].

Особливе занепокоєння в Уповноваженого викликає стан справ щодо медико-санітарного забезпечення ув'язнених, які перебувають у слідчих ізоляторах, кримінально-виконавчих установах Державного департаменту України з питань виконання покарань. Внаслідок антисанітарних умов, відсутності своєчасного, повного та доброякісного медичного обстеження осіб, яких, зокрема, утримують у слідчих ізоляторах, серед них стрімко поширюються інфекційні захворювання, особливо на туберкульоз, дизентерію тощо. Так, на дермато-венеричні захворювання у слідчих ізоляторах України в 2003 р. захворіли 5101 особа, тоді як у 2002 р. – 3484 особи, або на 46,4% більше[12].

У 2002 р. до Уповноваженого надійшло 442 звернення, в яких порушувалися питання щодо умов тримання, медичного забезпечення заарештованих та засуджених.

У 2003 р. таких звернень надійшло 583, що на 31,9 % більше, ніж у попередньому році. З приводу застосування працівниками правоохоронних органів до громадян тортур, заборонених законом методів слідства у 2002 р. надійшло 555 звернень, у 2003 р. – 510. Найбільша кількість таких скарг надійшла на діяльність правоохоронних органів м. Києва (78), АР Крим (47), Донецької області (44), Дніпропетровської (42), Одеської (31), Полтавської (30)[13].

Станом на 1 вересня 2008 р. в місцях позбавлення волі перебувало 7988 хворих на активну форму туберкульозу. Це на 2377 осіб менше, ніж у 2005 р. Вдалося утримати стабільними основні показники охорони здоров'я впродовж останніх 3-4 років. Якщо порівнювати з 2007 р., захворюваність на туберкульоз у слідчих ізоляторах знизилась на 2,3 %, а в установах виконання покарань – на 12 %[14]. Проте це лише загальна картина. Так, у Севастопольському ізоляторі тимчасового утримання неповнолітні перебувають разом із дорослими, а в камері для жінок, розрахованій на чотирьох, знаходиться 15 осіб, причому одна з жінок вагітна, а інша – хвора на туберкульоз. За даними опитування, які навів керівник Харківської правозахисної групи Є. Захаров, 37 % респондентів з числа осіб, які перебувають у слідчих ізоляторах, заявили, що їм постійно доводиться спати вдвох на одному ліжку[15].

22 квітня 1998 р. було видано Указ Президента України «Про утворення Державного департаменту України з питань виконання покарань», відповідно до якого було утворено на базі Головного управління виконання покарань Міністерства внутрішніх справ України, що ліквідується, Державний департамент України з питань виконання покарань як центральний орган виконавчої влади[16].

Указом Президента України від 31 липня 1998 р. № 827/98 «Про Положення про Державний департамент України з питань виконання покарань» було визначено Державний департамент України з питань виконання покарань як центральний орган виконавчої влади, який тимчасово підпорядковується Міністерству внутрішніх справ України. Департамент безпосередньо реалізує єдину державну політику у сфері виконання кримінальних покарань[17], а також закріплено його функції, завдання, права, структуру. 12 березня 1999 р. Указом Президента України Державний департамент України з питань виконання покарань було виведено з підпорядкування Міністерства внутрішніх справ України.

На думку О. Букалова, проблемою жорстокості в місцях позбавлення волі є те, що начальники установ виконання покарань не бажають проявити будь-яку ініціативу, допустити будь-який витік негативної інформації, особливо, якщо вона стосується брутальних порушень прав засуджених, побиття, фізичного реагування на голодування, протести. Засуджені фактично не мають можливості легально оскаржити незаконні дії адміністрації, прокуратура найчастіше залишається бездіяльною, парламентський контроль відсутній, а будь-які скарги викликають незаконні насильницькі дії з боку адміністрації. Засуджені втрачають віру у справедливе вирішення їх проблем. Розгляд резонансних скарг засуджених, які відбувають покарання, є непрозорим та непублічним. Адвокати та правозахисники часто не допускаються до засуджених і це призводить до упереджених висновків, обгрунтованих сумнівів у законності дій працівників відомства. Відсутність достовірної інформації про діяльність установ системи унеможливлює об'єктивну та неупереджену оцінку стану дотримання прав людини в установах[18].

Як зазначив Є. Захаров: «Справжня інформація доходить до нас незаконним шляхом, адже жоден такий лист за межі колонії вийти не може, навіть кореспонденцію до прокурора чи Уповноваженого з прав людини, порушуючи закон, адміністрація переглядає і не випускає. Перша ж дія після цього – покарання такого засудженого»[19].

Н. Карпачова запевняє, що на сьогодні статистика звернень до Омбудсмана з приводу тортур не зменшується: в середньому близько 1300 звернень на рік безпосередньо від громадян України (є звернення і від іноземців, але здебільшого – від наших співвітчизників), які звертаються за захистом як своєї честі та гідності, так і своїх родичів. «Тому динаміка, на превеликий жаль, свідчить про те, що в Україні мають місце масові і систематичні застосування тортур та приниження людської гідності»[20].

«Правозахисні організації тісно взаємодіють з МВС та іншими органами державної влади і такою співпрацею ми домоглися неабияких позитивних змін. Але те, що сто-

сується Департаменту з питань виконання покарань... тут ми нічого не можемо вдіяти, оскільки ця система закрита, і за ґратами відбуваються доволі страшні речі», – зазначив Є. Захаров. Урядова комісія, яка здійснювала перевірку Державного департаменту України з питань виконання покарань у вересні 2006 р., засвідчила, що керівництвом Департаменту та його регіональних управлінь ігноруються вимоги закону щодо створення належних матеріально-побутових умов тримання, медико-санітарного забезпечення та харчування засуджених. Це призводить до обурення осіб, що відбувають покарання, їх родичів, національних та міжнародних правозахисних інституцій[21].

Станом на 1 листопада 2006 р. чисельність спецконтингенту в установах виконання покарань за кількістю місць, що відводилася для тримання ув'язнених перевищила на 8792 осіб, у тому числі мінімальний із загальними умовами тримання (чол.) – 763, мінімальний із загальними умовами тримання (жін.) – 1134; у лікувальних закладах бракувало місць 1338 ув'язненим, з них: спеціалізовані лікувальні заклади – 691, лікувальні заклади при ВК – 612, лікувальні заклади при Сізо – 35[22].

На 22 грудня 2007 р. чисельність спецконтингенту в кримінально-виконавчих установах за кількістю місць, що відводилася для тримання ув'язнених порівняно з 2006 р. була в нормі – 1631, у тому числі: мінімальний із загальними умовами тримання (чол.) з браком місць у 425, мінімальний із загальними умовами тримання (жін.) – 309; у лікувальних закладах порівняно з 2006 р. місць вільних було 404, з них: спеціалізовані лікувальні заклади – 574, однак лікувальним закладам при ВК не вистачило 103 місця для хворих, брак місць у лікувальних закладах при СІЗО, порівняно з попереднім роком зріс майже удвічі і склав 67[23].

На 1 січня 2008 р. чисельність спецконтингенту в кримінально-виконавчих установах за кількістю місць, що відводилася для тримання ув'язнених порівняно з 2006 р. було в нормі (спостерігаються позитивні зрушення) – 2532, у тому числі: мінімальний із загальними умовами тримання (чол.) з браком місць у 379, мінімальний із загальними умовами тримання (жін.) – 286; у лікувальних закладах порівняно з 2007 р. місць вільних було 663, з них: спеціалізовані лікувальні заклади – 600, однак лікувальним закладам при ВК не вистачило 92 місця для хворих, брак місць у лікувальних закладах при Сізо, порівняно з 2007 р. склав 29[24].

Торкаючись теми смертності в слідчих ізоляторах, пані Карпачова зауважила, що основними причинами такого неприпустимого становища є неналежне виконання посадових обов'язків персоналом Сізо і тими, хто здійснює нагляд за ув'язненими. Зокрема, як встановлено моніторингом Уповноваженого з прав людини, починаючи з 2004 р., в Сізо щорічно помирає 130 – 135 осіб[25].

Станом на 1 лютого 2007 р. ув'язненим Сізо в Україні не вистачало місць за нормою 4192. Якщо проаналізувати цю ситуацію по областях проблема стоїть гостро. У Сізо м. Дніпропетровськ – 963, на другому місці за браком місць – м. Житомир – 872, далі – м. Вінниця – 287, – м. Миколаїв – 260[26].

Міністр внутрішніх справ України основним завданням досудового слідства визначив якість розкриття злочинів та підготовки справи до судового розгляду (якщо такий передбачається), крім того, є обов'язковим забезпечення усіх законних процедур затримання, утримання громадян під вартою. Інспекторські групи, створені із залученням громадськості, перевірятимуть звернення потерпілих, факти зловживань. Ці групи працюватимуть до жовтня 2008 р. Після узагальнення їх роботи плануватимуться наступні кроки для удосконалення контролю за дотриманням правоохоронцями прав громадян[27]. Вважаємо, це є позитивним кроком у запобіганні досліджуваних злочинів, проте дієвим він буде тоді, коли такі інспекторські групи чергуватимуть не тимчасово, а на постійній основі, тобто створюватимуться не лише як експеримент. Звичайно, можливо не вистачає обсягів фінансування, проте задля підтримання правопорядку та законності в кримінально-виконавчих установах, а також мінімізації таких злочинних виявів ці заходи є необхідними.

Слід зазначити, що незважаючи на існування прийнятих на сьогоднішній день НПА, порушенням прав людини (до речі, не тільки у кримінально-виконавчій системі) сприяє

недосконале чинне законодавство і, що найголовніше, недостатні обсяги фінансування пенітенціарної системи для приведення її відповідно до норм чинного законодавства України та міжнародного, зокрема. Підводячи підсумки, зазначимо, що аналіз статистичних даних дає нам підстави відзначити позитивні зрушення стосовно умов тримання ув'язнених.

---

[1] Декларація про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: Організація Об'єднаних Націй від 9 грудня 1975 р. // Система пошуку правової інформації «Право».

[2] Про ратифікацію Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: Указ Президії Верховної Ради Української РСР № 3484-XI // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1987. – № 6. – Ст. 101.

[3] Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: Організація Об'єднаних Націй від 10 грудня 1984 р. // Система пошуку правової інформації «Право».

[4] Про зняття застережень України до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: Закон України від 5 листопада 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 50. – Ст. 314.

[5] *Карпачова Н. І.* Стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні. Перша щорічна доповідь Уповноваженого Верховною Радою України з прав людини // http://www.ombudsman.kiev.ua/d_04_5.htm.

[6] *Карпачова Н. І.* Стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні. Третя щорічна доповідь Уповноваженого Верховною Радою України з прав людини // http://www.ombudsman.kiev.ua/Dop_3/R3_4.htm.

[7] Там само.

[8] Там само.

[9] Там само.

[10] Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 липня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 3. – Ст. 21.

[11] *Карпачова Н. І.* Стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні. Третя щорічна доповідь Уповноваженого Верховною Радою України з прав людини // http://www.ombudsman.kiev.ua/Dop_3/R3_4.htm.

[12] Там само.

[13] Там само.

[14] Охорона здоров'я в українських в'язницях // Юридичний вісник України. – 2008. – № 43(591) // http://www.yurincom.com/ua/legal_bulletin_of_Ukraine/archive/?aid=1476&jid=184.

[15] Тортури та катування – атрибути й української дійсності? // Юридичний вісник України. – 2008. – № 27(471) // http://www.yurincom.com/ua/legal_bulletin_of_Ukraine/publications/?aid=322&rid=47.

[16] Про утворення Державного департаменту України з питань виконання покарань: Указ Президента України від 22 квітня 1998 р. № 344/98 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 16. – С. 9. – Ст. 589.

[17] Про Положення про Державний департамент України з питань виконання покарань: Указ Президента України від 31 липня 1998 р. № 827/98 // Офіційний вісник України. – 1998. – № 31. – С. 3.

[18] *Пашковська Т.* Хто захистить законні права ув'язнених? // Юридичний Вісник України. – № 9. – 2008. – С. 12.

[19] Там само.

[20] *Пашковська Т.* За що катують українців? // Юридичний вісник України. – 2008. – № 28 – С. 6.

[21] *Пашковська Т.* Хто захистить законні права ув'язнених? // Юридичний Вісник України. – 2008. – № 9. – С. 12.

[22] Офіційний веб-сайт Державного департаменту України з питань виконання покарань // http://www.kmu.gov.ua/punish/control/uk/publish/article?art_id=48546&cat_id=45687.

[23] Там само.

[24] Там само.

[25] *Пашковська Т.* За що катують українців? // Юридичний вісник України. – 2008. – № 28(680). – С. 6.

[26] Офіційний веб-сайт Державного департаменту України з питань виконання покарань // http://www.kmu.gov.ua/punish/control/uk/publish/article?art_id=50311&cat_id=50310.

[27] Тортури та катування – атрибути й української дійсності? // Юридичний вісник України. – 2008. – № 27(471) // http://www.yurincom.com/ua/legal_bulletin_of_Ukraine/publications/?aid=322&rid=47.

Отримано 10.12.2008

Резюме

В статье рассматривается порядок соблюдения прав задержанных, подозреваемых, обвиняемых, осужденных в следственных изоляторах и учреждениях выполнения наказаний в Украине с 1991 г. до сегоднешнего времени, а также нормотворческие меры законодательного органа в этой сфере.

В. М. ЛАВРЕНЮК

Вікторія Миколаївна Лавренюк, *аспірант Львівського державного університету внутрішніх справ*

ВІДОБРАЖЕННЯ БІБЛІЙНИХ НОРМ У КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

В давнину право, мораль та релігійні норми переплiталися набагато тісніше, ніж на сьогоднішній день, а інколи навіть збігалися. «Ми зовсім не заперечуємо існування правового порядку в Україні з її зародження. Сам Новий Заповіт, особливо в Посланнях апостола Павла й у Діяннях апостолів, свідчить, що всередині християнської громади існували юридично конституйовані влади, які проголошували й застосовували норми, котрі стосуються ... моралі, дисципліни…»[1].

Сьогодні теоретики права все частіше звертаються до біблійних норм, вбачаючи в цьому високу наукову та інтелектуальну цінність, та вважаючи, що до них можна ставитися з абсолютною довірою. Адже в Біблії сформовані основні заповіді, які визначають морально-етичні і в той же час кримінально-правові норми християнства: не вбий, не чужолож, не кради, не свідчи ложно на ближнього свого. (Ісх. 20, 13:16).

Оскільки, основою Божих Законів є Десять Заповідей, і ці заповіді виступають зведенням всіх Законів Божих. Згідно з ними людина формує для себе норми поведінки, моралі, правові норми (позитивні норми) та певні християнські засади. І саме з біблійних норм випливає загальнолюдська мораль.

І саме християнська релігія, будучи морально-нормативною системою, зробила вирішальний вплив на формування і реалізацію правових норм, в тому числі кримінальних.

На нашу думку, більшість основних положень кримінального законодавства Украї-ни бере свій початок безпосередньо з Біблії, передусім із Старого Заповіту. Як зазначають російські вчені Т. А. Бажан, і О. В. Старков, дослідженням біблійних норм у Росії здійснювалося як богословами: А. Л. Дворник, Н. В. Кривельская, И. Куликов та ін., так і вченими: Г. П. Байдаков, С. С. Витвицкая, В. Ф. Енгаличева, М. В. Карасев, Г. Л. Кастровський, Л. В. Кондратюк та ін.[2]

Правова наука певною мірою займалася дослідженням окремих аспектів щодо взаємодії біблійних і правових норм, про що свідчать, зокрема, праці таких учених, як Ю. Бабінов, І. Бражник, В. Клочков, І. Бондаренко, В. Лубський, Д. Мануйлова, О. Махоня, О. Сухов та ін. Однак ці дослідження припадають переважно на період існування СРСР, що не могло відповідним чином не вплинути на висвітлення взаємозв'язку біблійних норм із галузями національного законодавства, зокрема кримінального. Крім того, нині ці праці значною мірою застаріли і не відображають потреб сьогодення.

© В. М. Лавренюк, 2009